

TIPTA SIKLIKLA YANLIŞ KULLANILAN KAVRAMLAR-2

Ecem Beyza Dalođlu¹, Cengiz Yakıncı²

¹İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Malatya

²İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (E), Malatya

ÖZET

Tıp alanında Türkçe terim birliği oluşturulması, Türkçe'nin bilim dili olması açısından elzemdir. Tıp terimleri karmaşasının önlenmesiyle tıpta terim birliği kolaylıkla sağlanabilir. Türkçe tıpta kullanılan terimin

doğru mu yanlış mı olduğunu anlamanın en kolay yolu; terimin İngilizce ve varsa Osmanlı Türkçesi'ndeki kökenine inmekle gerçekleşir. Bu yöntemin kullanılmasıyla birçok terim karmaşasının önüne geçilebilir.

Anahtar kelimeler: Etimoloji, terminoloji, tıp.

C	İLETİŞİM İÇİN: Ecem Beyza Dalođlu İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Yakıncı Eczanesi, Hastane Cad. 40/A Battalgazi, Malatya. beyzadaloglu90@gmail.com
ORCID	EBD https://orcid.org/0009-0001-3670-7505 ORCID CV https://orcid.org/0000-0001-5930-4269
✓	GÖNDERİLDİĞİ TARİH: 26 / 03 / 2024 • KABUL TARİHİ: 13 / 05 / 2024

COMMONLY MISUSED CONCEPTS IN MEDICINE-2

ABSTRACT

Establishing a Turkish terminology in medicine seems essential for Turkish to be a language of science. By preventing medical terminology confusion, unity of terms

in medicine will be easily achieved. The easiest way to understand whether the term used in Turkish medicine is correct or incorrect; is to trace its origins in English and if available in Ottoman Turkish. By using this method, many terminological confusions can be avoided.

Keywords: Etymology, terminology, medicine.

GİRİŞ

Sözcük; bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimidir. Osmanlı Türkçesi'nde karşılığı "kelime", Batı dillerindeki karşılığı ise "word (İngilizce (İng))"dir.

Kavram; herhangi bir nesne ya da olayın temel öge ve özelliklerini kapsayan soyut bir düşündür. Osmanlı Türkçesi'nde karşılığı "mefhum" olan bu kelime Batı dillerinde "concepto (Latince (Lat), concept (Fransızca (Fr))" kelimelerine karşılık gelmektedir.

Terim; tek anlamı olan ve tanımı yapılmış kelime olup, belirli bir bilimin araştırmacı ve uzmanının zihninde açıklıkla yer tutmuş olayları ve olguları kısa olarak belirtebilmek için onlar tarafından bulunmuş ve kabul edilmiş işaret kelimelerdir. Terim kelimesinin Osmanlı Türkçesi'ndeki karşılığı "ıstılâh" ve Batı dillerindeki karşılığı "terminus (Lat)"tur.

Tıp alanında çeşitli terimler kullanılmaktadır. Kökeni günlük hayatta kullandığımız dil olmayan bu terimlerin kullanımında hatalar yapabiliyoruz ve aynı zamanda yaptığımız hataların farkında olmayabiliyoruz. Bu terimlerin kullanımı sırasında harflerin, hatta kelimelerin yanlış kullanımı mevcuttur. Tıbbi terimlerin çoğunun kökeni Latince ve Grekçe'dir. Bu sebeple kullanımdaki hataları düzeltmek için öncelikle terimlerin kökeni araştırılmalıdır.^{1,2}

Bu terimlerin alındığı dilden Türkçe'ye çevrilmesi, terimlerin anlamına uygun kullanılmasında sıkıntılara neden olmaktadır. Genellikle İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi yapılan bu terimlerin, İngilizce dilindeki kökenine bakılarak bu karmaşanın önüne geçilmesi hedeflenmektedir.^{3,4}

İletişim kurarken kelimelerin doğru kullanılması, kişinin anlatmak istediği fikrin doğru ifade edilmesinde ve karşı tarafın anlatılmak isteneni doğru anlamasında

çok önemlidir. Bu açıdan sağlık alanında çalışan meslek gruplarının birbirleriyle olan iletişimde uygun anlamda kelimelerin kullanılması, iletişimdeki anlaşmazlıkların önüne geçer.⁵ Sağlık alanında eğitim veren öğrenim kurumlarında da bu farkındalığın oluşturularak öğrencilere terimleri doğru anlamda öğretilmesi önemlidir. Bu şekilde terimler gelecek nesillere de anlamına uygun bir şekilde aktarılacaktır.

Bu makalede yanlış kullanılan terimlerin anlamları ve kullanımlarına örnekler verilerek bazı terimler karşılaştırılmıştır (Tablo). Bu karşılaştırmayla doğru kullanıldığı düşünülen yanlış terimlere dikkat çekilmiştir. Aşağıda terimlerin anlamları ve yanlış kullanımlarına örnekler verilmektedir.

Erişkin-Yetişkin

Erişkin ve yetişkin kelimeleri karıştırılan terimlerdenidir. Erişkin kelimesinin Osmanlı Türkçesi'ndeki karşılığı "kâhil"dir. Erişkin (adult) kelimesi beden gelişimi tamamlanmış kişiler için kullanılır. Yetişkin (adult) kelimesi ise beden, ruh ve duygu gelişimleri tamamlanmış kişiler için kullanılır. Örneğin "erişkin eğitimi" yanlış bir kullanımken "yetişkin eğitimi" doğru bir kullanımdır. Diğer bir örnek ise "yetişkin kan basıncı değerleri" yanlış bir kullanımken "erişkin kan basıncı değerleri" doğru bir kullanımdır.

Enfeksiyon-Enfestasyon

Enfeksiyon ve enfestasyon kelimeleri de karıştırılan terimlerdenidir. Enfeksiyon kelimesinin İngilizce'si "infection"dir. Mikroorganizmanın insan vücuduna girip yayılması ve çoğalmasını ifade eder. Enfestasyon kelimesinin İngilizce'si "infestation"dir. Parazitin vücut organlarına ve dokularına yayılmasını ifade eder. "Skabies enfeksiyonu" kullanımının yerine "skabies enfestasyonu" kullanımı doğru olacaktır.

Yayın-Yayım

Yayın ve yayım kelimelerine bakıldığında yayın kelimesinin Osmanlı Türkçesi'ndeki karşılığı "neşriyat"

Tablo. Karışan terimler ve örnek cümleler		
Terim	Doğru cümle	Yanlış cümle
Erişkin-yetişkin	Yetişkin eğitimi konusunda çalışmalar yapılıyor.	Erişkin eğitimi konusunda çalışmalar yapılıyor.
Enfeksiyon-enfestasyon	Skabies enfestasyonu yaygınlaştı.	Skabies enfeksiyonu yaygınlaştı.
Yayın-yayım	Nöroloji kitabımız yayımlandı.	Nöroloji kitabımız yayınlandı.
Pastörizasyon-sterilizasyon-dezenfeksiyon	Cerrahi malzemeler sterilize edildi.	Şişe sütleri dezenfekte edildi.
Konstriksiyon-konstrüksiyon	Hipovolemik şokta vazokonstriksiyon gelişti.	Hipovolemik şokta vazokonstrüksiyon gelişti.
Hipertrofi-hiperplazi	Benign prostat hiperplazisi sık görülür.	Benign prostat hipertrofisi sık görülür.
Epilepsi-nöbet-konvülsiyon	Her konvülsiyon nöbettir.	Her nöbet epilepsidir.
İleus-bağırsak tıkanıklığı	İnvajinasyon bağırsak tıkanıklığına yol açar.	İnvajinasyon ileusa yol açar.
Nazo-/nozo-	Hastalar nazokomiyal enfeksiyondan korunmak için kısa sürede taburcu edilmelidir.	Hastalar nazokomiyal enfeksiyondan korunmak için kısa sürede taburcu edilmelidir.
Hemokromatozis-hemosiderozis	Talasemi majör tedavisinde sürekli kan transfüzyonları hemokromatozise yol açar.	Talasemi majör tedavisinde sürekli kan transfüzyonları hemosiderozise yol açar.
Hemipleji-dipleji-parapleji	Parapleji bir diplejidir.	Dipleji bir paraplejidir.
Koagülasyon-hemostaz	Trombositler hemostazda rol oynar.	Trombositler koagülasyonda rol oynar.
Hirsutizm-virilizasyon	Erkek sekonder cinsiyet karakterlerinin kadında gelişmesi virilizmdir.	Virilizme erkek sekonder cinsiyet karakterlerinin eklenmesi hirsutizmdir.
Kist hidatik-kist hidatik hastalığı	Kist hidatik hastalığı tedavisi uzun sürelidir.	Kist hidatik tedavisi uzun sürelidir.
Grade-stage	TNM'ye göre stage 1 tümördür.	TNM'ye göre grade 1 tümördür.
Emboli-embolizm	Pulmoner embolizm tedavisi başarılıdır.	Pulmoner emboli tedavisi başarılıdır.
Etken-etkin*	Işık tedavisi sarılıkta etkin bir tedavidir.	Işık tedavisi sarılıkta etken bir tedavidir.
Isı-sıcaklık*	Vücut sıcaklığı 37°C'dir.	Vücut ısısı 37°C'dir.
Zehir-toksin*	Her toksin zehirdir.	Her zehir bir toksindir.
Edinsel-kazanılmış*	AIDS, edinsel bağışıklık yetmezliği sendromudur.	AIDS, kazanılmış bağışıklık yetmezliği sendromudur.
Yetersizlik-yetmezlik*	Kalp yetmezliğinde kalp nakli gerekir.	Kalp yetersizliğinde kalp nakli gerekir.
Büyüme-gelişmek*	Büyüme boy ve ağırlık ölçümleriyle takip edilir.	Gelişme boy ve ağırlık ölçümleriyle takip edilir.
Genetik-kalıtımsal*	Her kalıtımsal hastalık genetikdir.	Her genetik hastalık kalıtımsaldır.
Gıda-besin*	Her besin gıdadır.	Her gıda besindir.
Bağışıklama-aşılama*	Her aşılama bağışıklık sağlar.	Her bağışıklama aşıdır.
Hipoksemi-hipoksi*	Her hipoksemi hipoksiye yol açar.	Her hipoksi hipoksemiye yol açar.
Bakteriyemi-septisemi*	Her septisemi bakteriyemidir.	Her bakteriyemi septisemidir.

*Kaynak 1

TNM: Tümörün özelliklerinin (T), lenf nodu (N) ve metastaz (M) durumlarının değerlendirildiği evreleme sistemi

ve İngilizce'si "publication"dır. Basılıp satışı çıkarılan kitap, gazete anlamına gelmektedir. Yayım kelimesinin İngilizce'si "publish"tir ve eylem belirtir. Yayım kelimesinin Osmanlı Türkçesi'ndeki karşılığı "neşir"dir. Kitap, gazete, dergi vb. şeyleri basmak ve dağıtmak; çıkarmak, neşretmek anlamına gelmektedir. Örnek cümle olarak "Nöroloji kitabımız yayımlandı." yanlış bir ifadedir, "Nöroloji kitabımız yayımlandı." cümlesi doğru bir ifadedir.

Pastörizasyon-Sterilizasyon-Dezenfeksiyon

Pastörizasyon, sterilizasyon ve dezenfeksiyon kelimeleri birbiri yerine kullanılan kelimelerdendir. Pastörizasyon

kelimesinin İngilizce'si "pasteurization"dur. Süt, bira, meyve suyu vb. maddelerin bozulmasına yol açacak mikroorganizmaların yok edilmesi için özel aletlerde 75°C'ye kadar ısıtılıp birdenbire soğutulması yoluyla uygulanan işlemidir. Sterilizasyon kelimesinin İngilizce'si "sterilization"dır. Mikroorganizmalardan tamamıyla arındırma anlamına gelmektedir. Dezenfeksiyon kelimesinin İngilizce'si "disinfection"dır. Patojen mikroorganizmalardan tamamıyla arındırma anlamına gelmektedir. Bu kelimelerin kullanımına örnek olarak "Şişe sütleri pastörize edildi.", "Cerrahi malzemeler sterilize edildi." ve "Hasta taburcu olduktan sonra odası dezenfekte edildi." cümleleri verilebilir.

Konstrüksiyon-Konstriksiyon

Konstrüksiyon ve konstriksiyon kelimeleri farklı alanlarda kullanılması gereken ama karıştırılan kelimelerdir. Konstrüksiyon (construction) kelimesi yapım anlamındayken konstriksiyon (constriction) kelimesi büzülme, daralma anlamındadır. “Hipovolemik şokta vazokonstrüksiyon gelişti.” cümlesinin doğrusu “Hipovolemik şokta vazokonstriksiyon gelişti.” şeklindedir.

Hipertrofi-Hiperplazi

Hipertrofi kelimesinin İngilizce’si “hypertrophy” ve “hiperplazi” kelimesinin İngilizce’si “hyperplasia”dır. Hipertrofi hücre hacminin artması anlamına gelirken hiperplazi kelimesi hücre hacminin artması ve yeni normal hücrelerin gelişmesi anlamına gelmektedir. Bu kelimelerin kullanımına örnek olarak “benign prostat hipertrofisi” yerine “benign prostat hiperplazisi” kullanılmalıdır.

Epileptik Nöbet-Nöbet-Konvülsiyon

Epileptik nöbet (epileptic seizure), nöbet (seizure) ve konvülsiyon (convulsion) kelimeleri farklı anlamlar taşırken, aynı anlamları taşıyormuş gibi kullanılır.

Epileptik nöbet; zehirlenme, kafa travması, elektrolit bozukluğu, menenjit gibi kolaylaştırıcı bir neden olmadan, iki ya da daha fazla sayıda tekrarlayan, beyinden çıkan anormal deşarjlar sonucu oluşan nöbet anlamına gelir. Nöbet kelimesi hastalığın tekrarlaması (örnek; migren, astım) ve epilepsi atağı anlamına gelir. Konvülsiyon kelimesi ise istemli kasların istemsiz, şiddette kasılması anlamına gelir.

İç içe giren bu kavramların kullanımında “Her konvülsiyon epileptik nöbettir.”, “Her nöbet konvülsiyondur.” ve “Her nöbet epileptik nöbettir.” cümleleri yanlıştır. “Her konvülsiyon nöbettir.” cümlesi ise doğru kullanıma örnektir.

İleus-Bağırsak Tıkanıklığı

İleus ve bağırsak tıkanıklığı kelimelerinin İngilizce karşılıkları “ileus” ve “intestinal obstruction”dur. İleus teriminin anlamı bağırsakların mekanik olmayan nedenlerle ileriye doğru hareketinin azalmasıdır. Bağırsak tıkanıklığı teriminin anlamı bağırsakların mekanik nedenlerle ileriye doğru hareketinin azalmasıdır. Örnek cümle olarak; “Genellikle gastroenteritte potasyum düşüklüğü nedeniyle bağırsak tıkanıklığı gelişir.” cümlesiyle “İnvajinasyon ileusa yol

açar.” cümlesinin kullanımı terimlerin anlamına uygun değildir. Bu cümlelerin anlamına uygun kullanımı “Genellikle gastroenteritte potasyum düşüklüğü nedeniyle ileus gelişir.” ile “İnvajinasyon bağırsak tıkanıklığına yol açar.” şeklinde olmalıdır.

Nazo- / Nozo-

Ön ek olarak “nazo”- ve “nozo”-’nun kullanımı karıştırılmaktadır. “nazo”- (naso-) ön eki burun anlamındayken “nozo”- (noso-) ön ekinin geldiği kelimeler hastane kaynaklı anlamına gelmektedir. “Nazokomiyal enfeksiyon” ve “nozofarengal kanama” yanlış kullanımlara örnekken “nozokomiyal enfeksiyon” ve “nazofarengal kanama” doğru kullanımlara örnektir.

Hemokromatozis / Hemosiderozis

İngilizce’si “hemochromatosis” olan hemokromatozis kelimesi doku veya organda ona zarar verici demir birikimini ifade eder. Hemosiderozis kelimesinin İngilizce’si “hemosiderosis”tir ve doku veya organda ona zarar vermeyen demir birikimini ifade eder. Bu kelimelerin doğru ve yanlış kullanımına bakıldığında “Talasemi majör tedavisinde sürekli kan transfüzyonları hemosiderozise yol açar.” cümlesi yanlış kullanıma örnektir. “Talasemi majör tedavisinde sürekli kan transfüzyonları hemokromatozise yol açar.” cümlesi ise doğru kullanıma örnektir.

Hemipleji-Dipleji-Parapleji

Hemipleji (hemiplegia, hemiparalysis), tek taraflı felçtir. Dipleji (diplegia), öncelikle bacakların kollarından daha fazla etkilendiği vücudun iki tarafındaki benzer kısımların felcidir. Parapleji (paraplegia) ise alt ekstremitenin iki taraflı felcidir. Örnek cümle olarak “Hastanın kaza sonrası her iki kolunda dipleji gelişti.” doğru bir kullanıma örnektir. “Hastanın kaza sonrası her iki kolunda hemipleji gelişti.” ve “Hastanın kaza sonrası her iki kolunda parapleji gelişti.” cümlesi yanlış kullanıma örnektir.

Koagülasyon-Hemostaz

Koagülasyon kelimesinin İngilizce’si “clotting”dir. Pıhtılaşma anlamına gelir. Hemostaz kelimesinin İngilizce’si “hemostasis”dir. Kanamayı durdurma anlamına gelmektedir. Yanlış kullanımına “Trombositler koagülasyonda rol oynar.” örnek verilebilirken doğru kullanımına “Trombositler hemostazda rol oynar.” ve “Hemofilik faktör VIII koagülasyonda rol oynar.” cümlesi örnek verilebilir.

Hirsutizm-Virilizasyon

Hirsutizm ve virilizasyon terimleri birbiriyile karışan terimlerdendir. Hirsutizm kelimesinin İngilizce'si "hirsutism" ve özellikle kadınlarda anormal kıllanma/tüylenme artışı anlamına gelmektedir. Virilizasyon kelimesinin İngilizce'si "virilism"dir ve kadında sekonder erkek cinsiyet karakterlerinin gelişimi anlamına gelmektedir. "Ses kalınlaşması bir hirsutizm bulgusudur." yanlış bir örnektir. "Ses kalınlaşması bir virilizm bulgusudur." doğru bir örnektir.

Parazitin Adı ve Neden Olduğu Hastalığın Adı

Neden değil hastalığın tedavisi olur. Skabies uyuz hastalığı demektir. Sarcptes scabiei ise uyuz hastalığının etkenidir. "Skabies tedavisi" yerine "skabies hastalığının tedavisi" kullanılır. Bir başka kullanıma örnek olarak "kist hidatik tedavisi" yerine "kist hidatik hastalığının tedavisi" şeklinde kullanılır.

SONUÇ

Türkçe bilimsel yazılarda kullanılan tıbbi terimlerde anlam ve yazım birliği sağlanması gerekir. Bu Türkçe'nin bilim dili olması açısından çok önemlidir. Bu konuda sempozyumlar, toplantılar yapılması bir çözüm olabilir. Bu çalışmaların Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) veya Türk Dil Kurumu (TDK) bünyesinde yapılması uygun olabilir.

Türkçe'nin, bilim dili olması özellikle, ülkemizdeki bilim insanlarının en önemli hedefi olmalıdır. Bu hedefe ulaşmak için farklı stratejiler geliştirilmelidir. Bunlardan biri de bu yazımızda değindiğimiz yabancı dillerden aldığımız terimleri Türkçe'ye adapte ederken köken açısından yeterince inceleyip ona göre karşılık bulmak ve Türkçe kurallarını uygulayarak terimi dilimize kazandırmaktan geçer.

*Yazarlar herhangi bir çıkar ilişkisi içinde bulunmadıklarını bildirmiştir.

KAYNAKLAR

1. Seren LP, Yakıncı C. Tıpta Sıklıkla Yanlış Kullanılan Kavramlar. Nobel Med 2017; 13: 12-15.
2. Yakıncı C, Celiloğlu S, Aksu B. Tıbbi yazılarda Türkçe kullanımı / The use of Turkish language on medical literature. Türk Pediatri Arşivi 2011; 46: 186-190.
3. Bıçak U, Yakıncı C, Aslan M. İngilizce'nin Etkisiyle Tıp Dilinde Yapılan Hatalar. Tıp Eğitimi Dünyası Dergisi 2005; 19: 41-45.
4. Cander B, Fenercioğlu Ş. Tıp Dili Rehberi. 2022.
5. Yakıncı C, Aslan M, Bıçak U. Tıpta Dil Birliğinin Sağlanması. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2004; 47: 228-232.